

Husby

HUSBY socken i Hedemora tingslag med kapellförsamlingen Stjärnsund omfattar en del odlad bygd kring Dalälven samt norr därom upp mot Gästriklandsgränsen belägen skogig bergsbygd med flera sjöar, såsom Edsken, Fullen, Grycken, Lången, Amungen och Flinesjön. Sin högsta höjd når landet i norr med Högås klack 336 meter över havsytan.

Socken är plats för en tämligen omfattande industri. Här ligger sålunda Långshyttans samt Stjärnsunds järnbruk, det senare anlagt av Kristoffer Polhem redan 1699. Dessa tillhåra Klosters A.-B., som ingår i den s. k. Fagerstakoncernen. En stor del av

socknens befolkning är bosatt i Långshyttans brukssamhälle. Jord och skogar ägas av Stjärnsunds Bruks A.-B., som även bedriver en omfattande sågverksrörelse i Stjärnsund. Till detsamma hör också Klosters gård, vars namn bevarar minnet av det en gång här belägna "Gudsberga kloster".

Husby socken rymmer vid sidan om en rik odling i nutiden också talrika minnen från gångna tider. Gravhögar och stenkummel utefter Dalälvens stränder vittna om traktens betydelse redan under hednatiden. En halv mil ovanom Husby kyrka ligger sålunda på den av Dalälven kringflutna lilla "Berga ö" "Anundshögen", av Dybeck 1864 betecknad som Dalarnas största ättehög men senare med tiden bliven ganska förminskad. Den är möjligen uppkastad efter den i historien bekante konung "Braut-Anund". Ett berg i närheten heter "Koberget" men har tidigare kallats "Konungsberget". Måhända är även detta namn ett minne av samme konung. Fynd av 25 kufiska silvermynt är gjort vid Ytternora. Trakten kring Husby var det, som från hednatiden hade namnet "Järnbäraland", och här var den äldsta svenska bergslagen. Här har också länge drivits bergshantering och hyttrörelse, varom vi påminnas av sådana namn som Långshyttan, Hienshyttan, Rörshyttan och Smedby m. fl. På 1630-talet fanns i Husby 11 hyttor och 14 hammarsmedjor. Edskens bruk vid Gästrikegränsen har fått världshistorisk betydelse såsom den plats, där G. F. Göransson 1858 slutförde sina experiment med "bessemermetoden". Husby socken har två kungsgårdar, vilka båda haft historisk betydelse. Den ena är den nu i privat ägo befintliga Husby kungsgård. Denna var under medeltiden huvudort för en treding av Dalarna. Magnus Erikssons privilegier för Kopparberget äro utfärdade härifrån den 24 februari 1347. Här sutto också Dalalagens fogdar, de s. k. "Husabymännen". Den andra är Näs kungsgård. Denna, som 1939 är inköpt av Gällivare kommun för upprättande av en arbetskoloni för arbetslös ungdom, är i historien bekant som en vanlig vistelseort för Sveriges konungar under tiden närmast efter kristendomens införande. Gården tillhörde på 1300-talet riddaren Ingel Thörnasson Puke. Hans sonson Ingel Jönsson förlänade 1464 densamma till Västerås domkyrka. Denne skänkte också en stor mängd egendomar ovan Långheden för upprättande av det ovan nämnda Gudsberga kloster, som förlades till "Riddarhyttan" vid ån, som har sitt utlopp i Flinesjön. Klosterstiftelsen skedde 1477, och klostret färdigställdes 1486. Flera donationer utökade dess egendomar, tills kort därefter kyrkogodsens indragning genom Gustav Vasa ägde rum. Denne förlänade dess besittningar till sin förtroendeman Nils Larsson. Som klostrets förste abbot nämnes "S:t Staffan". Näs kungsgård, som 1527 givetvis återgick till Kronan, bortbyttes under drottning Kristina men indrogs igen genom Karl XI:s reduktion. Den blev 1682 boställe för Dalregementets överstar och har såsom sådan blivit förbunden med många lysande namn ur vår historia, t. ex. Magnus Stenbock, Magnus de la Gardie, Carl Hier-ta, Mauritz Klingspor m. fl. Hans Järta, revolutionären från år 1809, föddes här den 11 februari 1774. Gården gav på sin tid namn åt Näsgårds län och har tidvis varit den största gården i Dalarna.

Till bevarande av minnet av gångna tiders kultur har Husby Hembygdsförening (bildad 1926) upprättat sin hembygdsgård vid Skinnarbacken en knapp km. från kyrkan intill landsvägen Hedemora—Husby—Gävle.

Areal: 413,18 kvkm. Enligt 1938 års fastighets-taxering är ägovidden: 4.941,9 har åker, 133 tomt och

Stjärnsunds kapell.

trädgård, 226,9 slätteräng, 29,9 kultiverad betesäng, 293,4 annan betesäng, 28.897 skogsmark, 2.596,3 övrig mark. Jordbruksv.: 5.786.700 kr. I jordbruksv. ing. värde å skogsmark: 866.800 kr. Skogsv.: 3.345.200 kr. Tomt- och industriv.: 36.200 kr. Invånarantal: 6,422.

Kommunikationer: Socken har järnvägsförbindelse genom Byvalla—Långshyttans järnväg. Utom Långshyttan ligga här stationerna Västerby, Rörshyttan, Stjärnsund, Villingen, Dalaåsbo och Lerhyttan. Den nordligaste delen av socknen beröres av Gävle—Dala järnväg. Här ligger Borns hpl.

Husby och Stjärnsunds kapellförsamling bilda ett pastorat. Husby församling omtalas 1391 som "Husaby".

Husby kyrka är en av Dalarnas äldsta och fanns redan på 1100-talet. Den är grundligt ombyggd 1779—86, då det nuvarande tornet, trätunnvalv och koret tillkommo, samt restaurerad 1927. Ny restaurering företogs invändigt 1935, då målningar, altartavla och krucifix renoverades av Carl Georg Alfred Åkerlöf. Inuti kyrkan finnas epitafier över överstarna Eric Svinhufvud och Georg Henrik von Wright — båda herrar till Näs kungsgård. A kyrkogården står ett gravkor för släkten Rosenborg, vilken varit ägare till Klosters bruk. Stjärnsunds kapell är byggt i gotisk stil 1885—87 och restaurerat 1929. Dess byggnadsmaterial är slaggtegel. Tidigare fanns å dess plats en träkyrka från år 1739.

Kyrkoherde Franzén, John Elis.